

Ocene in poročila

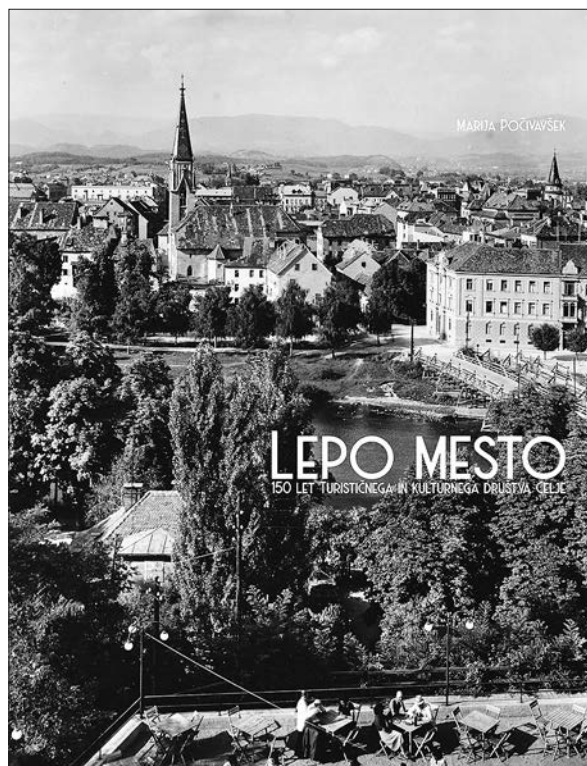

Marija Počivavšek: Lepo mesto. 150 let Turističnega in kulturnega društva Celje. Celje: Turistično in kulturno društvo, Muzej novejšje zgodovine Celje, 2021, 88 strani (Lepo mesto, 73)

Priznam – sodobnik ob omembi Celja verjetno ne pomisli najprej na nepregledne množice turistov, ki se gnetejo po njegovih ulicah in stojijo v vrsti za vstop na Stari grad, v Staro grofijo ali Knežji dvor, a s tem današnje meščane, še bolj pa številne prejšnje generacije nehotе globoko užali. Celjani smo namreč še danes zelo ponosni na »svoje« mesto – zlasti seveda na njegovo zgodovino, včasih pa so ljudje hvalili in slavili tudi njegov »letoviški« potencial – kopeli v osvežujoči Savinji, prijetno podnebje in obilico možnosti za sprehode in druge užitke »poletne svežine«, kakor so preživljanje počitnic zdoma imenovali nekdanj. Celjani seveda nikoli nismo bili škrti ali trdosrčni in smo želeli ta dragulj deliti tudi z drugimi, zato je šlo pri vseh dejavnostih in akcijah, ki so (predvsem) bogatile in lepšale življenje domačinov vedno tudi za »turiste« in »letoviščarje«, ki jih je treba privabiti in navdušiti.

Celje je s turizmom oziroma »olepševanjem« mesta (ki naj bi, kot sem zapisal, pritegnilo turiste) mislilo zelo resno – že leta 1871 je mesto na pobudo župana Neckermanna dobilo Olepševalno (kasneje Turistično in danes Turistično in kulturno) društvo (v istem letu kot gasilsko!), ki je torej v letu 2021 obeležilo že 150-letnico delovanja. Temu jubileju je bilo posvečenih več dejavnosti – med drugim medinstitucionalna razstava, pripravljena v sodelovanju Muzeja novejšje zgodovine Celje, Osrednje knjižnice Celje, Pokrajinskega muzeja Celje, Zgodovinskega arhiva Celje ter Turističnega in kulturnega društva. Najtrajnejši »spomenik« jubilarantu pa je prav pričujoča monografija, v kateri je predstavljen pester kronološki pregled društvenega delovanja od začetka do danes.

Uvodniku aktualnega predsednika Matije Golnerja sledi zgodovinski uvod z genezo »letoviškega« ugleda Celja ter prvimi investicijami v turistično infrastrukturo – ureditvijo kopališč ob Savinji ter zasaditvijo parka. Sledijo opisi posameznih period, ki zajemajo obdobje od ustanovitve društva do leta 2021, »naslovljeni« pa so z nekaterimi najpomembnejšimi celjskimi turističnimi znamenitostmi. Prvo perio-

do 1871–1918 tako obeležuje mestni park, drugo (1918–1945) Putnikov paviljon, tretjo (1945–1991) Stari grad in zadnjo (1991–2021) Kvartirna hiša. Knjigo zaključuje kratka predstavitev vseh predsednikov društva (fotografija, letnici začetka in konca mandata).

Pripoved o delovanju društva, ki je pod različnimi imeni skrbelo za »olepševanje« mesta ob Savinji, s tem pa lepšalo tudi življenje domačinov in gostov, je samo vodilna nit pripovedi, ki posega praktično na vsa področja celjske zgodovine preteklega stoletja in pol. Na društveno delovanje so vplivali naravni (povodnji), gospodarski (industrializacija, razvoj storitvenih dejavnosti) in družbeni dejavniki (rast prebivalstva, urbanizacija). Zlasti v odnosu do gospodarskega razvoja mesta je bila v Celju že kmalu po ustanovitvi društva živa dilema »maslo (turisti) ali topovi (industrija)«. Zlasti Savinjo je industrializacija Celja in celotne Spodnje Savinjske doline iz dragulja spremenila v Črni Nil, kot so pisali sodobniki. Zanimivo je dejstvo, da je bil za prvega (dolgoletnega; 1871–ok. 1900) predsednika izvoljen rudarski

svetnik Emanuel Riedl, vodja revirnega rudarskega urada, sicer so se pa na tem mestu izmenjevali zlasti možje (v sodobnosti tudi ženske) s področja mestne (samo)uprave in dejavnosti, povezanih s poslanstvom društva (gostinstvo, turizem, kulturna dediščina). Industrializacija je spočetka z razvojem prometnih povezav skrajšala razdalje med kraji v monarhiji, ki so v Celje »pošiljali« največ turistov (Gradec, Dunaj), kmalu pa je začela nepovratno spreminjati tudi idilično pokrajino okrog zaspanega mesteca ob Savinji in mu jemati nedolžnost svežega in zelenega pribežališča daleč od ponorelega sveta. Mesto je dočakalo ustanovitev olepševalnega društva s številnimi hoteli (5), kavarnami (4) in gostilnami, razširjenim in urejenim mestnim parkom, kopalnimi kabinami ob Savinji ter negovanimi drevoredi ob vpadnicah v mesto, društvo pa je poleg skrbi za urejen videz mesta prevzelo tudi posredovanje »turističnih kapacitet« gostom in skrb za slavni Stari grad. S turizmom se je v občinski upravi profesionalno ukvarjal tudi tujsko-prometni komite.

Konec prve svetovne vojne se je društvo – Olepševalno in tujskoprometno društvo v Celju – vneto lotilo urejanja mesta (parka z igrišči, mestnih nasadov in drevoredov), Celje pa je dobilo novo znamenitost – Putnikov paviljon s turistično pisarno ter uradni naziv »turistično mesto« (1936). Na predvečer druge svetovne vojne je občina večino društvenih dejavnosti profesionalizirala in prenesla nase, s čemer je društvo dejansko ugasnilo (februarja 1941). Križ čez ambiciozne občinske načrte (izgradnja modernega kopališča s 1300 m dolgim in 60 m širokim naravnim bazenom v Savinji!) je naredila okupacija, po njej pa je za formalni zagon društva poskrbel Okrožni odbor OF (1946). Dejanski ponovni začetek društvenega delovanja je leta 1949 označil prevzem upravljanja Starega gradu – ta je poleg znamenitosti v mestu in gostišča na Petričku predstavljal težišče mestne turistične ponudbe (leta 1979 je grad obiskalo kar 166.242 obiskovalcev). Za izvajanje manjših adaptacijskih del v mestu ter oglaševalske storitve je društvo celo ustanovilo dve podjetji – Reklamo in Remont, ukvarjalo pa se je tudi z organizacijo koncertov, gledaliških predstav v parku in na Starem gradu, izvajalo zabavne, družabne in plesne prireditve, tombole ter silvestrovanja. Leta 1961 je društvo začelo izdajati svoj časopis *Lepo mesto*, katerega posebna številka je tudi pričujoča monografija, po novem pa ga je moč prebrati tudi na portalu Sistory. Someščane je društvo ozaveščalo še s podeljevanjem nagrad Zlata vrtnica za urejene hiše in vrtove ter prirejanjem turističnih tekmovanj za učence. Za člane društva – sredi šestdesetih let jih bilo je okrog 900 – so organizirali izlete po Sloveniji, predavanja, promenadne koncerte, obiske opere v Ljubljani, zanje pa so poskrbeli tudi z ugodnimi dopustniškimi namestitvami pri zasebnikih na morju in v Savinjski dolini. Kar pričakovano je društvo konec sedemdesetih let 20. stoletja (znova)

stopilo tudi na okope ekološkega gibanja, saj turisti ne obiskujejo krajev z onesnaženim zrakom, zemljo in vodo.

Obdobje samostojne Slovenije je v začetku obeležila denacionalizacija društvenih prostorov na Glavnem trgu, pravedanje z Mestno občino Celje za upravljanje Starega gradu (društvo je namesto upravljanja gradu dobilo prostore v Kvartirni hiši), (vnovična) profesionalizacija nekaterih društvenih dejavnosti – tokrat v javnem zavodu Celeia –, ter modernizacija delovanja v smislu prirejanja tematskih dogodkov (srednjeveški dnevi) in prezentacije velikih Celjanov (zbirka upodobitev v Kvartirni hiši, projekta Barbara in Ana Celjska).

Zgodba o celjskem turističnem društvu, ki traja že 150 let, je zgodba o trmi, ponosu ter delavnosti ljudi, ki so ljubili in ljubijo svoje mesto, so nanj neizmerno ponosni in srečni, če jim uspe za njegovo lepoto in dušo vneti tudi ljudi od blizu in daleč. A čeprav (hvalabogu) nikoli ne bomo Bled, Portorož ali Postojnska jama, bomo to društvo potrebovali zato, da odpira oči nam – Celjanom, nam lepša in bogati življenje v mestu ter nam privzgaia ljubezen do domačega mesta. Če to privede k nam kakega turista, pa tudi ni nobene škode.

Aleksander Žižek

Mitja Kapus: *Hiše v Kamni Gorici, njihovi lastniki in prebivalci. Kamna Gorica: samozaložba, 2021, 720 strani.*

Naslov *Hiše v Kamni Gorici, njihovi lastniki in prebivalci* že na daleč kaže, da je v delu obravnavana ožja, lokalna problematika. Kamna Gorica leži v ozki dolini potoka Lipnica pod severnimi obronki Jelovice in je zaradi slikovitosti, številnih vodnih kanalov, mostov in mostičkov poznana kot Male (tudi Slovenske) Benetke. In tako kot Benetke niso samo romantično, ampak tudi skrivnostno mesto, tako je Kamna Gorica polna skritih zakladov, ki jih je pričujoča študija dodobra odstrla. Kraj, podobno kot Kropa, Železniki, delno celo Zagradec ob Krki s svojo izjemno arhitekturo že na zunaj spominja na metalurško preteklost našega prostora.

V uvodnem poglavju je Mitja Kapus na kratko orisal zgodovino kraja in navedel podatke o prebivalcih, ki jih je poiskal v matičnih knjigah. Sledi poglavje s podatki o hišah in njihovih lastnikih, sliki iz reambulančnega katastra iz leta 1868 in popisa prebivalstva iz leta 1754. V najboljširnjem poglavju, ki obsega skoraj 500 strani, avtor predstavi 73 bivanjskih hiš v kraju. Drugim objektom v kraju, to je šoli, kovačiji, vignejcu, trgu in vodovodu z vodnjaki je